

Inhoud

EERSTE LIEFDES

- Kinderen van het water 9
- Herinneringen aan South Kensington 14
 - Eerste liefde 20
- Humphry Davy, dichter van de scheikunde 26
 - Bibliotheken 50
 - Een reis door het brein 56

KLINISCHE VERHALEN

- In de koelkast 71
- Neurologische dromen 77
 - Het niets 84
- God zien in het derde millennium 87
- De hik en ander wonderlijk gedrag 98
 - Reizen met Lowell 106
 - Aandriften 123
 - De catastrofe 130
 - Gevaarlijk goed 146
 - Thee en toast 152
 - Indrukwekkend 156
 - Het oudere brein 161
 - Kuru 174

Een krankzinnige zomer 183
De teloorgang en heilzame werking van
het krankzinnigengesticht 205

HET LEVEN GAAT DOOR

Is daar iemand? 225
Clupeofiel 234
Terug in Colorado Springs 238
Botanisten op Park Avenue 243
De groeten uit het eiland van stabiliteit 249
De kleine lettertjes lezen 255
Het loopje van de olifant 260
Orang-oetan 267
Waarom we tuinen nodig hebben 269
De Nacht van de Ginkgo 274
Filtervis 276
Het leven gaat door 279

Bibliografie 287
Bronnen en verantwoording 293
Register 297

EERSTE LIEFDES

Kinderen van het water

We waren allemaal waterratten, mijn drie broers en ik. Onze vader, een zwemkampioen (hij won drie jaar achtereen de vijftien-mijlswedstrijd voor de kust van het eiland Wight), was dol op zwemmen en maakte ons al vertrouwd met water toen we amper een week oud waren. Op die leeftijd zwem je instinctief, daarom hebben we nooit zwemles gehad.

Ik werd hieraan herinnerd toen ik de Caroline-eilanden in Micronesië bezocht, waar ik zelfs peuters onbevreesd de lagunes in zag duiken en, heel kenmerkend, op hun hondjes zag zwemmen. Iedereen zwemt daar, er is niemand die het niet kan, en de eilanders zijn voortreffelijke zwemmers. Magellaan en andere ontdekkingsreizigers die in de zestiende eeuw Micronesië aandeden, verbaasden zich over hun bekwaamheid en vergeleken de zwemmende, duikende en van golf naar golf springende eilanders met dolfijnen. Vooral de kinderen waren zo vertrouwd met het water dat ze volgens een van de ontdekkingsreizigers ‘meer leken op vissen dan op mensen’. (De westerse mens heeft aan het begin van de twintigste eeuw de crawl geleerd van de eilandbewoners in de Grote Oceaan, de mooie, krachtige zeezwemslag die ze tot in de puntjes hadden geperfectioneerd en die zoveel beter en geschikter was voor het menselijk lichaam dan de kikkerach-

tige schoolslag die tot die tijd in zwang was.)

Zelf weet ik niet meer hoe ik heb leren zwemmen, ik denk dat ik de zwemslagen leerde door samen met mijn vader te zwemmen, hoewel de trage, gelijkmatige, kilometer vretende slag die hij had (hij was een krachtige man van bijna honderdvijftien kilo) niet echt geschikt was voor een jongetje. Maar ik zag wel dat mijn vader, op het droge gigantisch en log, in het water een dolfijnachtige elegantie verwierf. En ik, verlegen, zenuwachtig en ook nogal plomp, merkte dat ik dezelfde verrukkelijke verandering onderging: in het water vond ik een nieuwe gedaante, een nieuwe hoedanigheid van mezelf. Ik heb een scherpe herinnering aan een zomervakantie aan zee in Engeland, de maand na mijn vijfde verjaardag, toen ik de slaapkamer van mijn ouders in rende en aan het grote, walvisachtige lijf van mijn vader trok. ‘Kom mee, pap!’ zei ik. ‘Laten we gaan zwemmen.’ Hij wentelde zich langzaam op zijn zij en deed één oog open. ‘Hoe haal je het in je hoofd’s morgens om zes uur een oude man van drieënveertig wakker te maken?’ Nu mijn vader er niet meer is en ik bijna twee keer zo oud ben als hij toen, weet ik niet of ik moet lachen of huilen om deze herinnering.

Mijn jaren naar volwassenheid waren een slechte periode. Ik ontwikkelde een rare huidziekte, ‘erythema annulare centrifugum’, zei de ene deskundige; ‘erythema gyratum perstans’, zei de andere. Prachtige, bombastische woorden, maar geen van de deskundigen kon er iets aan doen en ik zat onder de natte zweren. Omdat ik eruitzag als een leproos, of me in elk geval zo voelde, durfde ik me op het strand of aan het zwembad niet uit te kleden en een verlaten plas of bergmeer trof ik maar zelden.

In Oxford herstelde mijn huid zich opeens en de opluchting daarover was zo groot dat ik naakt wilde zwemmen om

het water onbelemmerd langs mijn hele lichaam te voelen stromen. Soms ging ik zwemmen bij Parson's Pleasure, al sinds 1680 of nog daarvoor een plek voor nudisten, gelegen in een bocht van de rivier de Cherwell en bevolkt, zo voelde het, door de geesten van Swinburne en Clough. Op zomerse middagen voer ik met een punter de Cherwell op en zocht een beschut plekje om aan te leggen, waarna ik de rest van de dag ontspannen rondzwom. Soms ging ik 's nachts een heel eind hardlopen over het jaagpad langs de Isis, tot voorbij de Iffley-sluis, ver buiten de stad. En daarna dook ik de rivier in en zwom net zo lang door tot het water en ik leken te versmelten en één werden.

In Oxford werd zwemmen echt een passie van me, en daarna was er geen weg meer terug. Toen ik halverwege de jaren zestig van de vorige eeuw in New York kwam wonen, ging ik bij Orchard Beach in de Bronx zwemmen, en soms zwom ik om City Island heen, wat me enkele uren kostte. Zo vond ik het huis waar ik twintig jaar heb gewoond. Ik was ongeveer halverwege het rondje gestopt om naar een charmante vakantiewoning aan de waterkant te kijken, ik verliet het water en liep de straat in, daar zag ik een klein rood huisje te koop staan, waarin ik nog nadruipend werd rondgeleid door de verbaasde eigenaars, vervolgens liep ik door naar de makelaar die ik ervan wist te overtuigen dat ik serieuze belangstelling had (ze was niet gewend aan klanten in zwembroek), ging aan de andere kant van het eiland weer het water in en zwom terug naar Orchard Beach, in het bezit van een huis dat ik halverwege de zwemtocht had aangeschaft.

Van april tot november zwom ik meestal buiten – ik was geharder toen – maar 's winters zwom ik in het plaatselijke zwembad. In 1976-1977 werd ik uitgeroepen tot beste langeaf-

standszwemmer van het Mount Vernon-zwembad in Westchester. Ik zwom vijfhonderd baantjes, negen kilometer, tijdens de wedstrijd en zou gewoon zijn doorgezwommen, maar de jury zei: ‘Genoeg! Ga alsjeblieft naar huis.’ Je zou denken dat vijfhonderd baantjes trekken eentonig is, saai, maar ik heb zwemmen nooit eentonig of saai gevonden. Van zwemmen word ik blij, ik voel me er zo prettig bij dat het soms extatisch lijkt. Je aandacht is bij de handelingen, bij elke slag, en tegelijkertijd kun je je gedachten de vrije loop laten en in een toestand van verlaagd bewustzijn komen, als in een trance. Ik ken niets dat zo krachtig is, zo’n gezonde euforie teweegbrengt – en ik ben eraan verslaafd. Als ik niet kan zwemmen, ben ik chagrijnig.

Duns Scotus sprak in de dertiende eeuw van *condelectari sibi*, de wil om te genieten van je eigen lichaamsbeweging, en Mihaly Csikszentmihalyi heeft het in onze tijd over ‘flow’. Zwemmen is in essentie puur, net als alle andere vormen van *flowing* en alle muzikale activiteiten, om het zo te stellen. En dan is er nog de verbazing over het drijfvermogen, dat je zweeft in dat dikke, transparante medium dat ons draagt en omhult. Je kunt je bewegen in water en ermee spelen op een manier die in de lucht onmogelijk is. Je kunt op allerlei manieren de bewegingen ervan voelen, de stroming; je kunt je handen er als propellers in laten ronddraaien of ermee sturen als een roer; je kunt een beetje een watervliegtuig of onderzeeboot worden en de bewegingen van de stroming met je eigen lichaam onderzoeken.

En daarnaast bestaat er ook nog allerlei symboliek rond het zwemmen: de fantastische resonanties, de mythische krachten.

Mijn vader noemde zwemmen een ‘levenselixer’, en dat was het ook voor hem. Hij zwom dagelijks, en dat nam in de

loop van de jaren, tot op de hoge leeftijd van vierennegentig, maar licht af. Ik hoop dat ik hem zal navolgen en kan zwemmen tot aan mijn dood.

Herinneringen aan South Kensington

Al zolang ik me kan herinneren, hou ik van musea. Ze spelen een hoofdrol in mijn leven omdat ze mijn verbeelding prikkelen en me de wereldorde tonen in een levendige, concrete vorm, maar dan wel een overzichtelijke vorm, in miniatuur. Om dezelfde reden hou ik ook van botanische tuinen en dierentuinen: ze laten één natuur zien, een geordende natuur, de taxonomie van het leven. In die zin zijn boeken niet echt; die bestaan alleen uit woorden. Musea tonen ordeningen van de werkelijkheid, voorbeelden uit de natuur.

De vier grote musea in South Kensington, die alle op hetzelfde terrein staan en gebouwd zijn in dezelfde barokke victoriaanse stijl, werden ontworpen als een veelzijdige eenheid, een manier om de natuurlijke historie en wetenschappen en de studie naar menselijke culturen toegankelijk te maken en open te stellen voor iedereen.

De musea van South Kensington vormden samen met het Royal Institute, met zijn populaire kerstlezingen, een uniek victoriaans educatief instituut en voor mij vertegenwoordigen ze al sinds mijn kindertijd de kern van wat een museum is.

Je had er het Natural History Museum, het Geology Museum, het Science Museum en het Victoria and Albert Museum, gewijd aan culturele geschiedenis. Ik was een wetenschaps-

type en bezocht nooit het v&a, maar de andere drie beschouwde ik als één museum en daar ging ik heel vaak naartoe op vrije middagen, in de weekends, de vakantie, wanneer ik maar kon. Ik vond het vervelend als ik er niet in kon omdat ze gesloten waren en op een avond speelde ik het klaar om in het Natural History Museum te blijven door me rond sluitingstijd te verstoppen in de zaal met fossielen van ongewervelde dieren (die minder goed bewaakt werd dan die van de dinosaurïërs of walvissen) en zo bracht ik in mijn eentje een verrukkelijke nacht door in het museum, waar ik met een zaklamp van zaal naar zaal dwaalde. Vertrouwde dieren werden angstaanjagend en griezelig toen ik die nacht rondsloop, hun koppen doemden opeens op in de duisternis of verschenen spookachtig aan de rand van de lichtkegel. Verstoken van licht was het museum een waanzinnige plek, en het speet me niet heel erg toen de ochtend aanbrak.

Ik had veel vrienden in het Natural History Museum: de *Cacops* en *Eryops*, reusachtige fossiele amfibieën die een gat in de schedel hadden voor een derde of pariëtaal oog; de kubuswal, *Charybdea*, het eerste dier met een zenuwstelsel en ogen; de prachtige modellen van geblazen glas van de *Radiolaria* en *Heliozoa* – maar mijn grootste liefde, mijn bijzondere passie, betrof toch wel de cefalopoden, waar een schitterende collectie van was.

Ik kon urenlang kijken naar de inktvissen: de *Sthenoteuthis caroli*, in 1925 gestrand op de kust van Yorkshire, of de uitheemse roetzwarte *Vampyroteuthis* (waarvan hier helaas alleen een wassen model stond), een zeldzame diepzeevorm met een parapluvormig web tussen de tentakels, versierd met glinsterende, lichtgevendende sterretjes in zijn plooiën. En natuurlijk de *Architeuthis*, de keizer onder de reuzeninktvisen, gevangen in een dodelijke omarming met een walvis.

Maar het waren niet alleen de reuzen, de uitheemse dieren, waar ik aandacht voor had. Vooral in de insecten- en weekdierenzalen hield ik ervan de lades met studiemateriaal onder de kasten te openen om alle variëteiten te bekijken, de uiteenlopende tekeningen van dezelfde soort of schelp, en te zien dat elke ondersoort zijn eigen favoriete geografische locatie had. Ik kon niet zoals Darwin naar de Galapagos gaan om de vinken op alle eilanden te vergelijken, maar ik kon wel het op een na beste ding doen in het museum. Ik kon een plaatsvervangend natuurvorser zijn, een imaginaire reiziger met toegang tot de hele wereld, zonder South Kensington te verlaten.

En toen het museum personeel me eenmaal kende, mocht ik van hen soms door een degelijk afgesloten deur de besloten ruimtes van het nieuwe Spirit Building betreden, waar het echte werk van het museum werd gedaan: het in ontvangst nemen en sorteren van exemplaren uit de hele wereld, deze bestuderen, ontleden, nieuwe soorten determineren en soms prepareren voor speciale tentoonstellingen. (Een voorbeeld hiervan was de coelacant, de nieuw ontdekte ‘levende fossiele’ vis *Latimeria*, een dier waarvan werd aangenomen dat het sinds het Krijt al was uitgestorven.) Voordat ik naar Oxford ging, was ik dagen achtereen te vinden in het Spirit Building; mijn vriend Eric Korn bracht er een heel jaar zoet. In die tijd waren we allemaal verzot op taxonomie – in ons hart waren we victoriaanse natuurvorsers.

Ik hield van het ouderwetse uiterlijk van het museum, van glas en mahonie, en was woedend toen in mijn studietijd in de jaren vijftig alles gemoderniseerd en bontgekleurd werd en men begon met trendy tentoonstellingen. (Uiteindelijk werd het museum interactief.) Een andere vriend, Jonathan Miller, deelde zowel mijn afkeer als mijn nostalgie. ‘Ik verlang vurig

naar dat sepiakleurige tijdperk,' schreef hij me eens. 'Ik zou dolgraag willen dat die hele plek opeens werd ondergedompeld in het korrelige monochroom van 1876.'

Bij het Natural History Museum hoorde een plezierige tuin die werd gedomineerd door stammen van de *Sigillaria*, een reeds lang uitgestorven fossiele boom, en een veelheid aan *Calamites*. Ik werd als een magneet, bijna fysiek, aange trokken door de fossiele plantkunde; zoals Jonathan verlangde naar het korrelige monochroom van 1876, had ik behoefte aan het groene monochroom, de palmvarenbossen uit de Jura-periode. 's Nachts droomde ik als jongvolwassene zelfs dat de hele wereld begroeid was met reusachtige houtachtige wolfsklauwen en paardenstaarten, bossen vol gigantische oergymnospermen, om dan furieus wakker te worden met de gedachte dat die allang waren verdwenen en de aarde was overgenomen door de felgekleurde moderne bloeiende planten van deze tijd.

Van de Jura-fossieltuin van het Natural History Museum was het nauwelijks honderd meter naar het Geology Museum, een museum waar bijna nooit iemand was, voor zover ik kon zien. (Helaas bestaat dit museum niet meer, de collectie is opgenomen in het Natural History Museum.) Voor de geduldige kijker met kennis van zaken lag het vol met bijzondere schatten, geheime genoegens. Er stond een enorm brok antimoonsulfide, stibniet, uit Japan. Het was een meter tachtig hoog, een kristallijne fallus, een totem, waar ik een buitengewone, bijna eerbiedige fascinatie voor koesterde. Er lag ook fonoliet, een klanksteen uit Devils Tower in Wyoming. Toen de suppoosten me eenmaal kenden, mocht ik er met mijn hand over strijken en dan kwam er een doffe, weergalmende dreun uit als van een gong, of alsof je een klap op de klankbodem van een piano had gegeven.

Ik hield van het gevoel hier dat het een niet-levende wereld was, ik hield van de schoonheid van kristallen, de gedachte dat ze bestonden uit identieke atoomroosters, perfect waren. Ze waren niet alleen volmaakt, de verpersoonlijking van wiskunde, ik vond ze ook zinnenstrelend. Ik bestudeerde urenlang de lichtgele zwavelkristallen en de lichtpaarse kristallen van fluoriet – geclusterd, als edelsteen, als een hallucinatie – en aan de andere kant de vreemde ‘organische’ vormen van bloedsteen, een hematiet, die zo sterk op de nieren van reusachtige dieren leken dat ik me even afvroeg in welk museum ik me bevond.

Maar uiteindelijk ging ik altijd terug naar het Science Museum, omdat dit het eerste museum was waar ik ooit was geweest. Mijn moeder nam mijn broers en mij hier al voor de oorlog, toen ik nog een kind was, af en toe mee naartoe. Ze leidde ons dan door de betoverende zalen, langs de eerste vliegtuigen, de dinosaurusachtige machines uit de Industriële Revolutie, de oude optische vindingen, naar een kleinere zaal op de bovenste verdieping waar een reconstructie stond van een kolenmijn met de oorspronkelijke uitrusting. ‘Kijk!’ zei ze dan. ‘Kijk dan!’ En dan wees ze naar een oude mijnwerkerslamp. ‘Die heeft mijn vader, jullie grootvader, uitgevonden!’ En dan bogen wij ons naar voren en lazen: ‘De Landaulamp, uitgevonden door Marcus Landau in 1869. Deze verving de eerdere lamp van Humphry Davy.’ Ik vond dat altijd weer spannend om te lezen, het gaf me het gevoel dat ik een persoonlijke band had met het museum en met mijn grootvader (die in 1837 was geboren en allang dood was), het gevoel dat hij en zijn uitvinding nog steeds bestonden en leefden.

Maar de echte openbaring kwam voor mij in het Science Museum toen ik tien was en het periodiek systeem ontdekte op de vijfde verdieping. Niet zo’n lelijk, handig, modern spi-

ralend ding, maar een degelijke rechthoek die een hele wand besloeg, met afzonderlijke vakjes voor elk element, waarin de elementen zelf er zo mogelijk bij geplaatst waren: chloor, groenig geel; broom, olieachtig bruin; jodiumkristallen gitzwart (maar geurend naar viooltjes); heel zware klompjes uranium en bolletjes lithium drijvend in olie. Ze hadden zelfs de edelgassen (te 'edel' om met enig andere stof te combineren): helium, neon, argon, krypton, xenon (maar geen radon, ik neem aan dat dat te gevaarlijk was). Ze waren natuurlijk onzichtbaar in hun glazen buisjes, maar je wist dat ze erin zaten.

De aanwezigheid van de elementen zelf versterkte het gevoel dat dit inderdaad de elementaire bouwstenen van het universum waren en dat het hele universum hier, in het klein, in South Kensington present was. Als ik het periodiek systeem zag, had ik een overweldigend besef van Waarheid en Schoonheid, het besef dat dit niet louter een menselijke constructie was, voor de vuist weg, maar een echte blik op de eeuwige kosmische orde en dat elke toekomstige ontdekking of vooruitgang, wat die ook mochten toevoegen, slechts de waarheid van deze ordening zou versterken en bevestigen.

Dit gevoel van grootsheid, de onveranderlijkheid van de natuurwetten en dat we die misschien zouden kunnen snappen als we ons er maar voldoende in verdiepten, dit alles overviel me toen ik als tienjarig jongetje voor het periodiek systeem in het Science Museum in South Kensington stond. Dat gevoel ben ik nooit kwijtgeraakt, en vijftig jaar later is het nog even sterk. Mijn geloof en leven werden op dat ogenblik bepaald: mijn Pisga, mijn berg Sinäi, lag in een museum.

Eerste liefde

In januari 1946, toen ik twaalfenhalf jaar oud was, verhuisde ik van mijn school The Hall in Hampstead naar een veel grotere school, het St. Paul's in Hammersmith. Hier leerde ik in de Walker-bibliotheek Jonathan Miller kennen. Ik zat in een hoekje een negentiende-eeuws boek over elektrostatica te lezen – ik las voor het eerst over ‘elektrische eieren’ – toen er een schaduw over de bladzijde viel. Ik keek op en zag een verbijsterend lange, slungelige jongen met een heel beweeglijk gezicht, glinsterende, ondeugende ogen en een dikke bos rood haar. We raakten aan de praat en sindsdien zijn we goede vrienden gebleven.

Voor die tijd had ik maar één echte vriend gehad, Eric Korn, die ik al bijna vanaf mijn geboorte kende. Eric volgde me een jaar later van The Hall naar het St. Paul's, en vanaf dat moment vormden wij een onafscheidelijk trio, niet alleen verbonden door onze vriendschap maar ook door gezinsbanden (onze vaders hadden dertig jaar eerder samen medicijnen gestudeerd en de gezinnen waren bevriend gebleven). Jonathan en Eric deelden mijn liefde voor scheikunde niet echt, hoewel ze een jaar of twee eerder met me hadden meegedaan aan een flamboyante scheikundige proef: het werpen van een groot brok natrium in de Highgate Ponds van Hampstead Heath om

daarna opgewonden toe te kijken hoe het in de fik vloog en op het wateroppervlak rondtolde als een razende meteor met een enorm geel gordijn van vlammen eronder. Zij hadden ontzettend veel belangstelling voor biologie en het was onvermijdelijk dat we te zijner tijd in dezelfde biologieklas zouden belanden en dat we alle drie verliefd werden op onze biologiedocent Sid Pask.

Pask was een uitmuntende leraar. Ook was hij bekrompen, onverdraagzaam, stotterde hij afschuwelijk (iets wat we de hele tijd nadeden) en was hij zeker niet buitengewoon intelligent. Hij hield ons weg bij alle andere activiteiten door ze ons te ontraden, belachelijk te maken of te ridiculiseren, ofwel met dwang – van sport en seks tot religie en familie, en van alle andere vakken op school. Hij eiste dat we net zo gefocust waren als hij.

De meeste van zijn leerlingen vonden hem een onmogelijk veeleisende docent. Ze deden er alles aan om te ontsnappen aan de tirannie van deze muggenzifter, zoals zij hem zagen. De strijd duurde een poosje, tot er opeens geen tegenstand meer was en ze vrij waren. Pask zeurde ze niet meer aan het hoofd en stelde geen belachelijke eisen meer aan hun tijd en energie.

Toch namen enkelen van ons elk jaar de handschoen op. In ruil gaf Pask ons alles van zichzelf, al zijn tijd, al zijn enthousiasme voor de biologie. We bleven tot laat in de avond met hem in het Natural History Museum. We offerden elk weekend op aan botaniseerexcursies. Op ijskoude winterse dagen stonden we met het krieken van de dag op om naar zijn zoetwatercursus te gaan. En eens per jaar – de herinnering is nog steeds bijna ondraaglijk zoet – gingen we met hem naar Millport voor drie weken mariene biologie.

Millport, dat voor de westkust van Schotland ligt, had een

prachtig toegerust station voor mariene biologie, waar we altijd vriendelijk werden ontvangen en betrokken bij de experimenten die ze op dat moment uitvoerden. (In die tijd werd fundamenteel onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van zee-egels, en lord Rothschild, die nu volop bezig is met zijn onderzoek naar de bevruchting bij zee-egels dat binnenkort beroemd zal worden, had eindeloos geduld met de enthousiaste schooljongens die om hem heen dromden en in zijn petrischalen naar de transparante pluteus-larven tuurden.) Jonathan, Eric en ik maakten samen meerdere dwarsdoorsneden van de rotskust en telden alle dieren en zeeieren die we konden vinden op de aaneengesloten segmenten van een vierkante voet, van de met korstmossen begroeide top van de rots (*Xanthoria parietina* was de welluidende naam van deze steenkorstmos) tot aan de kustlijn en de getijdenpoelen beneden. Eric was enorm vindingrijk en op een keer, toen we een loodlijn nodig hadden om een zuivere verticale lijn te maken maar niet wisten hoe we die moesten ophangen, wrikte hij een zeeslak los van de onderkant van een rotsblok, legde het uiteinde van de loodlijn neer en drukte de slak er stevig bovenop bij wijze van natuurlijke punaise.

We legden ons allemaal toe op een andere zoölogische groep: Eric werd bekoord door zeekomkommers, holothuria; Jonathan door iriserende borstelwormen, polychaeta; en ik door inktvissen en pijlinktvissen, octopussen, alle cefalopoden – de intelligentste en in mijn ogen mooiste ongewervelde dieren. Op een dag gingen we allemaal naar Hythe, aan de kust van Kent, waar de ouders van Jonathan een huis voor de zomer hadden gehuurd, en we voeren een dag mee met een commerciële trawler. Normaal gesproken gooiden de vissers de inktvissen die in hun netten verstrikt waren geraakt, terug in zee (in Engeland waren ze niet populair als voedsel). Maar

ik drong erop aan ze voor mij te bewaren, en tegen de tijd dat we de haven binnenvoeren, moeten er tientallen op het dek hebben gelegen. We namen alle inktvissen in teilen en emmers mee naar huis, stopten ze in grote potten en schonken er een beetje alcohol bij om ze goed te houden. Jonathans ouders waren er niet, dus we bedachten ons geen moment. We zouden alle inktvissen mee naar school nemen, naar Pask – we stelden ons zijn verblufte grijns voor als we ze binnenbrachten – en voor iedereen in de klas zouden er genoeg inktvissen zijn om te ontleden, plus nog twee of drie extra voor de cefalopod-enthousiastelingen. Ik zou zelf een korte inleiding over ze houden bij de Field Club, waarbij ik uitgebreid zou ingaan op hun intelligentie, hun grote hersens, hun ogen met een niet-omgeklapt netvlies, hun snel veranderende kleuren.

Een paar dagen later, op de dag dat Jonathans ouders zouden terugkomen, hoorden we doffe dreunen uit de kelder komen, en toen we naar beneden gingen om poolshoogte te nemen, troffen we een grotesk tafereel aan: de inktvissen, die onvoldoende geconserveerd waren, waren gaan rotten en gisten, en door de vrijkomende gassen waren de potten ontploft en zaten er op de vloer en muren grote brokken inktvis; er kleefden zelfs stukken tegen het plafond. De doordringende lucht van verrotting was onvoorstelbaar smerig. We deden ons best de muren af te schrapen en de ontplofte, ingeslagen brokken inktvis te verwijderen. We spotten kokhalzend de kelder schoon, maar de stank verdween niet, en toen we de ramen en deuren opengooiden om de kelder te luchten, verspreidde de stank zich buitenshuis in een omtrek van vijftig meter als een soort van moerasdamp.

Eric, altijd even vindingrijk, stelde voor de geur te maskeren of te vervangen door een nog sterkere, maar prettige geur. Kokosolie, zo besloten we, zou hiervoor geschikt zijn.

We legden botje bij botje en kochten een grote fles olie, waarmee we de kelder besprenkelden en daarna met gulle hand de rest van het huis en de tuin.

Jonathans ouders kwamen een uur later thuis en naarmate ze dichterbij het huis kwamen, werd de geur van kokosnoten overweldigender. Tot ze vlakbij waren en stuitten op een zone waar de stank van rotte inktvis overheerste – de twee geuren, de twee dampen, hadden zich om een of andere vreemde reden geordend in afwisselende zones van zo'n vijf of zes meter breed. Tegen de tijd dat ze de plaats delict bereikten, de kelder, was de stank niet langer dan een paar seconden te harden. We schaamden ons alle drie diep voor wat er was gebeurd. Vooral ik, omdat het in de eerste plaats was voortgekomen uit mijn hebzucht (zou een enkele inktvis niet hebben volstaan?) en mijn domheid omdat ik niet had geweten hoeveel alcohol zoveel exemplaren vergden. Jonathans ouders moesten hun vakantie afbreken en het huis verlaten (het huis zelf bleef maandenlang onbewoonbaar, hoorden we). Maar mijn liefde voor inktvissen werd er niet minder om.

Misschien was er een chemische verklaring voor dit alles, en ook een biologische, want inktvissen hebben (net als veel andere weekdieren en kreeftachtigen) blauw bloed, niet rood, omdat ze een volkomen ander systeem dan wij gewervelden hebben ontwikkeld om zuurstof te transporteren. Terwijl ons rode ademhalingspigment, hemoglobine, ijzer bevat, bevat hemocyanine, de blauwgroene bloedkleurstof van inktvissen, koper. IJzer en koper hebben elk twee verschillende 'oxidatietoestanden', en dit betekent dat ze gemakkelijk zuurstof in de longen kunnen opnemen, naar een hogere oxidatietoestand kunnen brengen, waarna ze de zuurstof afstaan in de weefsels, zoals de bedoeling is. Maar waarom alleen ijzer en koper gebruiken als er nog een ander metaal was – vanadium, een

buurman in het periodiek systeem – dat maar liefst vier oxidietoestanden had? Ik vroeg me af of vanadiumcomponenten ooit waren onderzocht als ademhalingspigmenten, en ik was razend enthousiast toen ik hoorde dat sommige zakpijpen, tunicata, heel rijk waren aan het element vanadium en speciale cellen hadden, vanadocyten, om het op te slaan. Waarom ze die bevatten, was een mysterie; ze leken geen deel uit te maken van een zuurstoftransportsysteem.

Absurd en vermetel genoeg meende ik dit raadsel tijdens een van onze jaarlijkse uitstapjes naar Millport wel te kunnen ontrafelen. Maar ik kwam niet verder dan het verzamelen van een berg zakpijpen (bevangen door dezelfde gretigheid, dezelfde onmatigheid, als waarmee ik te veel inktvissen had verzameld). Die kon ik verbranden, zo dacht ik, om dan de hoeveelheid vanadium in de as te meten (ik had gelezen dat dit bij sommige exemplaren meer dan 40 procent bedroeg). En dit bracht me op het enige commerciële idee dat ik ooit heb gehad: het openen van een vanadiumboerderij met grote percelen vol zakpijpen. Ik zou ze het kostbare vanadium uit het zeewater laten opnemen, zoals ze de afgelopen driehonderd miljoen jaar heel efficiënt hadden gedaan, om dat te verkopen voor vijfhonderd pond per ton. Er zou wel één probleem zijn, besefte ik vol afgrijzen over mijn genocidale gedachten, namelijk dat het een ware slachting van de zakpijpen zou vergen.